

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญของการศึกษา

การพัฒนาชนบท หรืออีกนัยหนึ่ง การปรับปรุงพื้นที่และความเป็นอยู่ของชาวชนบทให้สมบูรณ์กว่าเดิม เป็นภารกิจที่รัฐบาลในอดีตได้ดำเนินต่อเนื่องมาตลอด แต่ไม่ได้อยู่ในรูปที่มีแผนงานหรือแนวความคิดที่ชัดเจน ยิ่งกว่านั้นยังขาดระบบการติดตามและประเมินผลที่มีประสิทธิภาพอีกด้วย

สภาพการณ์ดังกล่าวได้เปลี่ยนแปลงไป เมื่อรัฐบาลประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 - 2529) ขึ้น กล่าวคือได้บรรจุแผนพัฒนาชนบทเข้าไว้เป็นส่วนหนึ่งของแผน เป็นการเฉพาะ นอกเหนือไปจากแผนงานด้านอื่น ๆ

ลักษณะเด่นของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 คือ การใช้ระบบแผนเป็นหลัก และจัดให้มีองค์กรพิเศษระดับชาติ เรียกว่า คณะกรรมการพัฒนาชนบทแห่งชาติ (กชช.) เป็นหน่วยกำหนดนโยบายและควบคุมกำกับการบริหารแผน โดยให้องค์กรของรัฐตั้งแต่ระดับกระทรวงลงไปถึงองค์กรระดับท้องถิ่นร่วมกันในการพัฒนาและบริหารงาน

กชช. โดยศูนย์ประสานการพัฒนาชนบทแห่งชาติ ร่วมกับกระทรวงหลักทั้งสี่ ได้แก่ กระทรวงมหาดไทย เกษตรและสหกรณ์ ศึกษาธิการ และสาธารณสุข และสำนักงบประมาณ ได้ติดตามและประเมินผลการพัฒนาชนบทเป็นระยะ ๆ ทั้งนี้เพราะว่า นอกจากจะใช้ระบบการวางแผนเป็นเครื่องมือบริหารแล้ว การมีระบบติดตามและประเมินผลอย่างมีประสิทธิภาพ ยังเป็นสิ่งจำเป็นเช่นเดียวกัน

ตลอดช่วงการดำเนินงานตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 นั้น สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ก็ได้ดำเนินการประเมินผลหลายครั้ง (2530, 2527) สำหรับการประเมินผลครั้งหลังเมื่อ พ.ศ. 2530 ทั้งที่เป็นหมู่บ้านเป้าหมายพื้นที่ยากจน และหมู่บ้านชนบททั่วไป ทั้งนี้หมู่บ้านภาคใต้ที่ตกเป็นตัวอย่าง เป็นหมู่บ้านในจังหวัดชุมพร นครศรีธรรมราช พัทลุง และสตูล

ผลการสำรวจได้ให้ภาพการเปลี่ยนแปลงสภาพความเป็นอยู่ของประชาชน ทั้งนี้ก็โดยการสะท้อนจากการเปรียบเทียบข้อมูล กชช. 2 ค. ที่สำรวจในปี พ.ศ. 2527 และ พ.ศ. 2529 และจากแบบสอบถามการประเมินผลกระทบจากการพัฒนาในระดับครัวเรือน

แนวทางหนึ่งที่ควรนำมาเสริมความพยายามในการประเมินผลที่กระทำมาแล้วคือ การทำการศึกษาผลกระทบของโครงการพัฒนาในระดับพื้นที่ กล่าวคือดำเนินการศึกษาผลของโครงการพัฒนาต่าง ๆ ที่รัฐจัดลงไปในพื้นที่ การเปลี่ยนแปลง สาเหตุที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และแนวทางปรับเปลี่ยนที่น่าจะเป็นไปได้ โดยยึดระบบข้อมูลการพัฒนาชนบทที่ใช้ในปัจจุบันคือ กชช. 2 ค. เป็นพื้นฐาน

ข้อมูลที่ได้รับการศึกษาผลกระทบของโครงการพัฒนาในระดับพื้นที่ ซึ่งเป็นข้อมูลระดับจุลภาคที่สามารถเชื่อมโยงผลอันเกิดจากการดำเนินงานตามโครงการพัฒนา กับสภาพความเปลี่ยนแปลงในหมู่บ้าน จะเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการนำไปใช้ปรับปรุงการกำหนดนโยบาย และการวางแผนพัฒนาชนบทในโอกาสต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

การศึกษาประเมินผลกระทบระดับพื้นที่ในชนบทภาคใต้ มีวัตถุประสงค์ทั่วไปดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ผลการพัฒนาชนบท ในระดับหมู่บ้าน ในช่วงปี พ.ศ. 2527 และ 2529 ที่มีผลกระทบต่อสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนในภาคใต้
2. เพื่อใช้ผลการศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของข้อมูลในการปรับนโยบาย แนวทางการพัฒนา และแผนงานโครงการในแผนพัฒนาชนบทประจำปี หรือ ในช่วง 5 ปี ให้เหมาะสมกับสภาพปัญหาและความต้องการของประชาชนในแต่ละท้องถิ่น

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

เขตพื้นที่ทำการศึกษาคือ หมู่บ้านในเขตชนบทของ 14 จังหวัด ภาคใต้ อันได้แก่ จังหวัดชุมพร สุราษฎร์ธานี ระนอง พังงา ภูเก็ต กระบี่ นครศรีธรรมราช ตรัง พัทลุง สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ทั้งนี้จะใช้ระเบียบวิธีการสุ่มสิ่งตัวอย่างทางสถิติสุ่มเลือกหมู่บ้านเพื่อเป็นพื้นที่ศึกษา จำนวน 30 หมู่บ้าน เพื่อเป็นหน่วยศึกษาถึงสาเหตุและผลแห่งการเปลี่ยนแปลงของการพัฒนา

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 มีเพียงบางหมู่บ้าน ใน 5 จังหวัด คือ ปัตตานี นครศรีธรรมราช พัทลุง สงขลา และสตูล ที่เป็นพื้นที่เป้าหมายหมู่บ้านชนบทยากจนหนาแน่น ดังนั้น จึงยังมีหมู่บ้านเป็นจำนวนมากที่เป็นพื้นที่ชนบททั่วไป ที่ไม่มีโครงการเน้นหนักทางด้านลงไปดำเนินการ การศึกษาครั้งนี้จึงรวมหมู่บ้านทั้ง 2 ประเภท โดยให้มีสัดส่วนในกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสม

อนึ่ง ผลของการเปลี่ยนแปลงในเขตพื้นที่ชนบททั้ง 30 หมู่บ้านนั้น
จำกัดอยู่เพียงผลของโครงการพัฒนาของรัฐที่ดำเนินการระหว่างปี พ.ศ. 2527
ถึง พ.ศ. 2529 เท่านั้น

1.4 การศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ

การศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ มีจุดมุ่งหมายเพื่อนำข้อมูลซึ่งรวบรวมในรูปแบบต่าง ๆ มาศึกษาลักษณะและสภาพปัญหา เพื่อค้นหากลุ่มปัญหาที่มีขนาดและความรุนแรงของภาคใต้ ข้อมูลทั้งหมดเป็นข้อมูลจากแหล่งทุติยภูมิที่รวบรวมโดยหน่วยงานราชการ เช่น สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ธนาคารแห่งประเทศไทย ฯลฯ เป็นต้น ข้อมูลที่ใช้ศึกษา ประกอบด้วยข้อมูลสำคัญ ๆ ดังต่อไปนี้

1.4.1 ข้อมูลที่ใช้ศึกษา ประกอบด้วยข้อมูลสำคัญ ๆ ดังต่อไปนี้

- (1) บัญชีผลการประเมินระดับการพัฒนาของหมู่บ้านปี 2527 และปี 2529 เฉพาะในภาคใต้
- (2) เทปข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้าน (กชช. 2ค.) ที่รวบรวมโดยสถาบันประมวลข้อมูลเพื่อการศึกษาและพัฒนา (สชช.) ในปี พ.ศ. 2527 และปี 2529
- (3) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 - 2529)
- (4) แบบสอบถามข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช. 2 ค.) ปี 2527 และ ปี 2529
- (5) รายงานประจำปีของธนาคารแห่งประเทศไทย สาขาภาคใต้
- (6) การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภาคใต้ (2529) ของศูนย์พัฒนาภาคใต้ สชช.
- (7) ข้อเสนอแนะเบื้องต้น ภาคใต้

1.4.2 วิธีการศึกษาและการวิเคราะห์ ค่าเนนการตามขั้นตอนต่อไป

(1) ประมวลสรุปปัญหาด้านมหภาคของภาคใต้ จากการค้นคว้าเอกสาร และเสนอสภาพปัญหาทางด้านภูมิศาสตร์ ปัญหาโครงสร้างทางเศรษฐกิจ ปัญหาการผลิต และปัญหาอุตสาหกรรม ซึ่งจะได้ภาพรวมสภาพปัญหามหภาคของภาคใต้

(2) นำข้อมูล กชช.2ค. ในปี พ.ศ. 2527 และปี พ.ศ. 2529 ที่ ศบช. รวบรวมมาวิเคราะห์แยกตามกลุ่มปัญหา 5 กลุ่ม คือ โครงสร้างพื้นฐาน ผลผลิต แหล่งน้ำ การสาธารณสุข และความรู้โดยการใช้เกณฑ์ดัชนีชี้วัดของ สศช. เพื่อแยกแยะตัวชี้วัดแต่ละตัวทั้ง 34 ตัว ว่ามีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร

(3) จำนวนข้อมูลของปี 2527 และ 2529 เพื่อจัดแบ่งว่าในแต่ละหมู่บ้านนั้นตัวชี้การพัฒนาใดบ้างที่ต่ำกว่าเกณฑ์เฉลี่ย เท่ากับเกณฑ์เฉลี่ย และสูงกว่าเกณฑ์เฉลี่ย

(4) นำข้อมูลระดับการพัฒนาของตัวชี้ในปี 2527 และ 2529 มาพิจารณาเทียบเคียงกับข้อมูลทั้งประเทศทั้ง 4 ปี เพื่อดูว่ามีเกณฑ์ชี้วัดตัวใดบ้างที่ต่ำกว่าเกณฑ์เฉลี่ย และเมื่อเปรียบเทียบกับข้อมูลทั้งประเทศแล้ว ปรากฏว่าแตกต่างกันมาก ก็ย่อมเป็นตัวชี้ถึงสภาพและความรุนแรงของปัญหาการพัฒนาด้านนั้น ๆ ในลักษณะมหภาคได้พอสมควร

(5) ประมวลกลุ่มปัญหาที่มีดัชนีที่ชี้ว่าเป็นปัญหาที่มีขนาดและความรุนแรงสูง เป็นประเด็นหลักในการศึกษาสำรวจระดับพื้นที่ อันเป็นการศึกษาสำรวจข้อมูลปฐมภูมิที่จะได้กล่าวถึงต่อไป

1.5 การศึกษาข้อมูลปฐมภูมิ

การศึกษาข้อมูลปฐมภูมิ เป็นส่วนสำคัญของรายงานการศึกษารังนี้ โดยการจะสุ่มเลือกหมู่บ้านมา 30 หมู่บ้าน จาก 14 จังหวัดภาคใต้ เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสาเหตุและผลแห่งการเปลี่ยนแปลงการพัฒนาชนบท หัวข้อที่จะเสนอในส่วนนี้ประกอบด้วย ประเด็นการศึกษาที่สำคัญ วิธีการศึกษาการคัดเลือกหมู่บ้านที่ทำการสำรวจ และเครื่องมือในการสำรวจ

1.5.1 ประเด็นการศึกษาที่สำคัญ

ประเด็นการศึกษา จากข้อมูลปฐมภูมิที่ได้จากการสุ่มเลือกตัวอย่างหมู่บ้าน 30 หมู่บ้าน ประกอบไปด้วย (1) สภาพการเปลี่ยนแปลงในช่วงปี พ.ศ. 2527 - 2529 โดยดูทั้งสภาพและสาเหตุของปัญหา (2) ผลกระทบของโครงการหรือกลุ่มของโครงการในระบบ กชช. ต่อการเปลี่ยนแปลงตัวชี้วัดระดับการพัฒนาและ (3) ปัจจัยทั้งทางตรงและทางอ้อมที่มีผลต่อความสำเร็จ หรือเป็นอุปสรรคในการเปลี่ยนแปลงระดับการพัฒนาของตัวชี้วัด

ทั้ง 3 ประเด็นจะรวบรวมข้อมูลโดยการใช้เครื่องมือชนิดต่าง ๆ รวบรวมข้อมูลสำคัญ ๆ อย่างน้อย 13 รายการดังต่อไปนี้

โครงสร้างพื้นฐาน

(1) ความสะดวกในการคมนาคม พร้อมทั้งปัญหาและอุปสรรค

(2) การถือครองที่ดิน (กรรมสิทธิ์ที่ดิน)

ผลผลิต รายได้ และการมีงานทำ

(1) ผลผลิตที่สำคัญของภาคใต้

(2) รายได้และสาเหตุของการเปลี่ยนแปลง

(3) การจ้างงานและอัตราค่าจ้าง

(4) การอพยพหางานทำ

(5) สินเชื่อ อัตราดอกเบี้ย และแหล่งสินเชื่อ

สาธารณสุข

- (1) สภาพปัญหาความเจ็บป่วย
- (2) การวางแผนครอบครัว การให้ภูมิคุ้มกันโรค
- (3) การสาธารณสุขมูลฐาน

แหล่งน้ำ

- (1) การเปลี่ยนแปลง ความขาดแคลน และสาเหตุ ทั้งน้ำดื่ม น้ำใช้ และน้ำเพื่อการเกษตร

ความรู้

- (1) การเปลี่ยนแปลงในระดับการศึกษาเกินภาคบังคับ
- (2) ความสนใจของประชาชนในการศึกษา

1.5.2 วิธีการศึกษา

การศึกษาข้อมูลปฐมภูมิจากหมู่บ้านทั้ง 30 หมู่บ้าน นั้น ใช้วิธีการศึกษาด้วยการสำรวจตามแนวตัดขวาง หลังเหตุการณ์ โดยมีการศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ ซึ่งได้กล่าวในตอนต้นเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการศึกษาข้อมูลปฐมภูมิ และยังใช้เป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์อีกด้วย

อย่างไรก็ตาม การศึกษาผลกระทบระดับพื้นที่ในชนบทภาคใต้ก็ยังคงใช้การศึกษาจากเอกสารประกอบอีกทางหนึ่ง ทั้งนี้เพราะ สศช. และหน่วยงานอื่น ๆ ได้จัดทำรายงานเรื่องการพัฒนาชนบทไว้เป็นจำนวนมาก ข้อมูลข่าวสารจากการศึกษา โดยวิธีนี้จะช่วยเสริมความสมบูรณ์ของรายงานนี้ได้ดียิ่งขึ้น

1.5.2.1 การคัดเลือกหมู่บ้านที่ทำการสำรวจ จำนวน 30

หมู่บ้าน

การสุ่มเลือกหมู่บ้านเพื่อสำรวจชั้นตอนต่าง ดัง

ต่อไปนี้

(1) การจัดชั้นภูมิ (stratum) การกำหนดชั้นภูมิของพื้นที่จะใช้เกณฑ์ลักษณะทางภูมิศาสตร์เป็นหลัก กล่าวคือเป็นพื้นที่ด้านตะวันออก ตะวันตกของภาค และเป็นพื้นที่ตอนบน ตอนกลาง หรือตอนล่างมาเป็นเกณฑ์แรก ประกอบกับเกณฑ์ความคล้ายคลึงกันของสาขาการผลิตหลักในพื้นที่นั้น ๆ จากการใช้เกณฑ์ข้างต้นจำแนกพื้นที่ภาคใต้ 7 ชั้นภูมิ ดังนี้

ชั้นภูมิที่ 1 ประกอบด้วยจังหวัดระนอง พังงา ภูเก็ต และภูเก็ต

ชั้นภูมิที่ 2 ประกอบด้วยจังหวัดชุมพร และสุราษฎร์ธานี

ชั้นภูมิที่ 3 ประกอบด้วยพื้นที่ฝั่งตะวันออกของจังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดสงขลา

ชั้นภูมิที่ 4 ประกอบด้วยพื้นที่ฝั่งตะวันตกของจังหวัดนครศรีธรรมราชและจังหวัดสงขลา และจังหวัดพัทลุงทั้งจังหวัด

ชั้นภูมิที่ 5 ประกอบด้วยจังหวัดปัตตานีและนราธิวาส

ชั้นภูมิที่ 6 ประกอบด้วยจังหวัดปัตตานีและนราธิวาส

ชั้นภูมิที่ 7 ได้แก่ จังหวัดยะลา

การคัดเลือกหมู่บ้านได้กระทำให้คลุมทุกชั้นภูมิ

(2) กำหนดเกณฑ์ที่จะเลือกหมู่บ้านดังนี้

(1) หมู่บ้านที่มีเกณฑ์ชีวิต (รวม 34 ตัวชี้) สูงสุด 5% และต่ำสุด 5% กลุ่มละ 5 หมู่บ้าน

(2) หมู่บ้านที่เกณฑ์ชีวิตด้านโครงสร้างสูงและต่ำจำนวนกลุ่มละ 2 หมู่บ้าน

(3) หมู่บ้านที่มีเกณฑ์ชีวิตด้านผลผลิตสูงและต่ำกลุ่มละ 2 หมู่บ้าน

(4) หมู่บ้านที่มีเกณฑ์ชีวิตด้านสาธารณสุขสูงและ
ต่ำ กลุ่มละ 2 หมู่บ้าน

(5) หมู่บ้านที่มีเกณฑ์ชีวิตด้านแหล่งน้ำสูงและต่ำ

กลุ่มละ 2 หมู่บ้าน

และ (6) หมู่บ้านที่มีเกณฑ์ชีวิตด้านความรู้สูงและต่ำ

กลุ่มละ 2 หมู่บ้าน

สำหรับรายชื่อของหมู่บ้านที่ถูกคัดเลือกแสดงไว้

ในภาคผนวก

1.5.2.2 เครื่องมือในการสำรวจ

การสำรวจข้อมูลจากหมู่บ้านตัวอย่างทั้ง 30
หมู่บ้านที่คัดเลือกได้ ประกอบด้วยเครื่องมือชนิดต่าง ๆ ดังต่อไปนี้คือ

(1) แบบ กชช.มอ. 2

เป็นแบบสอบถามหลักที่สร้างขึ้นมาใช้สัมภาษณ์กลุ่มผู้นำ ที่ประกอบด้วยกรรมการหมู่บ้าน (กม.) และชาวบ้านที่เป็นผู้รู้
ในหมู่บ้าน เป็นแบบสอบถามที่บรรจุคำถามเพื่อรวบรวมข้อมูล สภาพปัญหา แนว
โน้มการเปลี่ยนแปลงของปัญหานั้น ๆ โครงการของรัฐ ที่ดำเนินการในหมู่
บ้าน ปัญหาและสาเหตุของการดำเนินโครงการ ข้อเสนอแนะ และข้อมูลเชิง
ความคิดเห็นที่มีต่อโครงการพัฒนาหรือความพยายามของรัฐในด้านต่าง ๆ

(2) แบบ กชช.มอ. 1

เป็นแบบสอบถาม ใช้รวบรวมข้อมูลจาก
ระดับครัวเรือน เพื่อรวบรวมข้อมูลด้านรายได้ ผลผลิต รายจ่าย ความเห็น
เกี่ยวกับการปรับปรุงการผลิต แนวโน้มการใช้จ่าย การออมและหนี้สิน การ
เข้าร่วมในกิจกรรมของหมู่บ้าน และปัญหาในการดำรงชีพ ทั้งนี้จะสุ่มเลือกสอบ
ถามหัวหน้าครัวเรือนหรือภรรยา มาหมู่บ้านละ 10 ครัวเรือน

(3) แบบ กชช.มอ. 8

แบบสอบถามชุดนี้ เป็นส่วนที่แยกออกจากแบบสอบถาม กชช.มอ. 2 เพื่อให้เจ้าหน้าที่จาก 4 กระทรวงหลักกรอกข้อมูลของหมู่บ้านบางส่วนในกลุ่มด้านโครงสร้างพื้นฐานการผลิต รายได้ และการจ้างงาน การสาธารณสุข และการศึกษา ซึ่งเจ้าหน้าที่เหล่านี้จะสามารถให้ข้อมูลได้ครบถ้วนกว่า กล่าวคือเป็นข้อมูลด้านระยะทาง การใช้ยานพาหนะพื้นที่การถือครองค่อครัวเรือนผลผลิตโดยเฉลี่ยของพืช สัตว์บก และสัตว์น้ำ โรคที่พบมากในเด็กและในผู้ใหญ่ แหล่งการไปรับการรักษาพยาบาล การตายของเด็กอายุต่ำกว่า 1 ปี การฉีควัคซีนในเด็ก และข้อมูลจำนวนผู้ได้รับการศึกษาเกินภาคบังคับ

(4) แบบ กชช.มอ. 3

เป็นแบบสอบถามที่สร้างขึ้น เพื่อรวบรวมข้อมูลจากผู้จากผู้นำท้องถิ่น ในแง่คุณสมบัติของผู้นำหมู่บ้านและผู้นำกลุ่ม ความเห็นเกี่ยวกับปัญหาของหมู่บ้านที่สำคัญที่ต้องการพัฒนา ความสำเร็จ และความล้มเหลวของโครงการพัฒนาของรัฐบาล และภาพความคาดหวังของกลุ่มผู้นำต่อหมู่บ้านที่มีการพัฒนา

(5) เครื่องมืออื่น ๆ

ยังมีเครื่องมือรวบรวมข้อมูลอีก 2 ชุด ที่จัดสร้างขึ้นเพื่อเสริมเครื่องมือรวบรวมหลักที่กล่าวมาแล้ว ได้แก่ กชช.มอ. 4 ซึ่งเป็นแบบการประเมินโครงการสาธารณสุขประโยชน์ ในลักษณะเป็นการให้น้ำหนักคะแนน (rating scale) ต่อคุณลักษณะด้านต่าง ๆ ของโครงการ และชุดสุดท้าย กชช.มอ.5 เป็นแบบประเมินโครงการฝึกอบรมด้านการประกอบอาชีพ ซึ่งเป็นแบบการประเมินโดยให้น้ำหนักคะแนน เช่นเดียวกัน

แบบสอบถามและแบบประเมินดังกล่าวทั้งหมดได้นำไปทำการทดสอบก่อนหน้าออกใช้จริงที่หมู่ที่ 4 บ้านหุแร่ ตำบลทุ่งตาเสาอำเภอหาดใหญ่ หลังจากนั้นได้ปรับปรุงแบบสอบถามอีกครั้งก่อนนำออกใช้จริงในการสำรวจหมู่บ้านทั้ง 30 หมู่บ้าน

1.5.2.3 แนวการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมจากเครื่องมือชนิดต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว จะใช้ทั้งการวิเคราะห์ด้วยเครื่องจักรประมวลผลข้อมูล และการวิเคราะห์ด้วยมือ ทั้งนี้เพราะมีข้อมูลบางส่วนที่เหมาะสมต่อการวิเคราะห์ด้วยมือ นอกจากนี้ข้อมูลหลักที่นำมาวิเคราะห์เป็นข้อมูลที่รวบรวมโดยใช้แบบ กชช.มอ.2 กชช.มอ.8 และ กชช.มอ.1 ส่วนข้อมูลที่ได้จากการใช้เครื่องมือชนิดอื่น ๆ จะใช้เสริมในการนำเสนอในรายงานฉบับนี้

แนวการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจภาคสนาม แบ่งแยกเป็นขั้นตอนได้ดังต่อไปนี้

(1) การวิเคราะห์สภาพและสาเหตุของปัญหา

เพื่อประมวลสภาพปัญหาการพัฒนา ที่เปลี่ยนแปลงไปจาก พ.ศ. 2527 ถึง พ.ศ. 2529 จึงต้องประมวลข้อมูลจากแบบสอบถาม กชช.มอ.2 และ กชช.มอ.8 โดยแยกพิจารณาตัวชี้ที่สำคัญ ๆ ของกลุ่มปัญหาทั้งห้า นั้น ทั้งนี้การนำเสนอเป็นการแยกภาพของปัญหาที่พบในหมู่บ้านก้าวหน้า และหมู่บ้านลำหลังออกเป็น 2 กลุ่ม

(2) การวิเคราะห์เปรียบเทียบตัวชี้วัด การพัฒนาบางตัว กับข้อมูลที่รวบรวมจากการสำรวจภาคสนาม

ส่วนหนึ่งของผลการศึกษาคั้งนี้คือ ความประสงค์ที่จะหาข้อมูลมาใช้เพื่อปรับปรุงตัวชี้วัดการพัฒนาที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลผ่านแบบสอบถาม กชช.2ค. ดังนั้นการวิเคราะห์ในส่วนนี้ จึงเป็นการเสนอผลการทดสอบความเที่ยงของตัวชี้วัด ระดับการพัฒนาบางตัวที่น่าจะต้องนำไปปรับปรุง นอกจากนั้นยังเป็นการสะท้อนให้เห็นว่า อาจต้องมีการสร้างตัวชี้วัดสำหรับใช้ในแต่ละภูมิภาคขึ้นอีกส่วนหนึ่ง

(3) การวิเคราะห์เชิงจุลภาค ถึงผลกระทบจากมาตรการพัฒนาต่าง ๆ เป็นรายหมู่บ้าน

เพื่อให้ภาพโดยละเอียดว่า การเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้านต่าง ๆ ที่นำมาศึกษานั้นได้รับอิทธิพลจากตัวแปรใดบ้างจึงมีการวิเคราะห์ในเชิงจุลภาคเป็นรายหมู่บ้านที่จะชี้ให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้านนั้นมีมูลเหตุจากอะไรบ้าง การวิเคราะห์ในลักษณะนี้จึงต้องใช้เทคนิคการสรุปจับความ จากผลการสำรวจที่ใช้เครื่องมือต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วมาประกอบกัน